

EL VASET DE L'AVENC DEL TURIO-5, FANZARA

**Josep Lluís Viciano Agramunt
(Espeleo Club Castelló)**

Una vida muntanyera llarga, pels 70 anys, té marxés, aplecs, escalada en roca i, sobretot, espeleologia. Les activitats de marxador i escalador eren un bon complement a la de sota terra, sempre curts d'equip. Les eixides de cova eren amb companys, primer del Centre Excursionista de Castelló i després de l'Espeleo Club Castelló, però també moltes vegades en solitari quan calia.

Una de les eixides tot sol és en desembre de 1962, amb pernотacions a la cova del Morró de Suera i a la cova de la Mola de Fanzara. Des de la Mola es va fer un recorregut de prospecció a la Peña del Turio o Turio, per localitzar i situar un avenc, de l'existència del qual ens havia assabentat algú.

La trobada fou fàcil, per la seua situació quasi al cim de la Peña, però sense equip sols es va sondejar el pou d'accés i es va retornar a la cova de la Mola.

Van passar els anys sense tornar al Túrio, fins que l'any 1984 gent del CEC preparava una eixida a Cantàbria. Per això volien fer pràctiques de verticals importants i van pensar a fer-les a l'avenc del Túrio, aleshores ja molt visitat per grups d'espeleo. Encara que jo no prenia part en l'eixida al nord, era una oportunitat per fer-li una repassada a la cavitat i me vaig afegir a l'anada.

La trobada d'algun test de terrissa a mà pels voltants de la boca de l'avenc augmentà

l'interés per fer la repassada. A més, els companys que ja coneixien la cavitat parlaven d'una sala, d'on movien les verticals de seguida, però la sala, inclinada, es va repassar a fons sense trobar-hi cap resta, ni indicis. Així que quan s'ixqué, ja de nit, se va preguntar als que ja havien visitat més vegades el Túrio, per la situació del Túrio-2. I allí vam fer cap dos companys, Andrés Sánchez i Pepe Viciano. Ell ja havia entrat a la II en visites anteriors, així que va començar el descens per on era conegut. Jo, que anava un poc darrere, em vaig adonar que a l'esquerra, molt prop de l'accés i amagat per la vegetació, hi havia un buit menut i per allí vam seguir la penetració i així es va descobrir l'amagatall del Bronze. Això fou la nit del 16 de juny de 1984.

La cavitat

Pel seu accés comú amb la Túrio-2, primer es va catalogar com una part d'aquesta cavitat, però ara, amb les cavitats explorades, s'ha individualitzat com a Túrio-5. Pel que fa al topònim les primeres anotacions, les del Túrio-1, són d'una cavitat anomenada Sima de la Peña del Turio. Ara el conjunt es coneix per avencs del Túrio-1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7.

L'avenc 5, en la part que ens interessa, és més o menys així: En el mateix accés de la Túrio-2, a l'esquerra, hi ha el pas menut que dona a una saleta amb blocs. Per ells es destrepen uns sis metres a una saleta gran, com una galeria ampla. Des d'aquest tram de la cavitat, per una gatera, es passa a una sala

Figura 1: Sala Gran o del Bivac.

gran però de sostre poc alt. Ve després la seguida en avenc, que en les part amunteres se pot descendir sense equip, pels blocs encastats que hi ha.

La resta de cavitat escapa a la intenció del treballat.

Treballs

Les primeres senyals de treballs les trobem a la sala allargada després de fer el descens dels blocs. El més important són unes pedres, 75 cm de llarg i uns 56 d'alt, que mantenen el sòl.

Ja a la sala gran, te n'adones del trencat de les estalactites (figura 2), que donaven nosa per la poca altura del sostre. Trencades per aquelles gents del Bronze, no van tornar a créixer. Sols tenen anemolites menudes en els trencats, produïdes pels corrents d'aire que circulen per la sala, ocasionats pels grans espais sota terra, la boca petita i els canvis de pressió atmosfèrica exterior.

D'entrada, a l'esquerra, hi ha un bloc allargat i unes pedres posades per completar la protecció.

Figura 2: Concrecions trencades del sostre.

Ve després la seguida en avenc. Ací els treballs foren importants i hi ha lloses grans (figura 3), algunes caigudes, que tallaven el pas de la sala a la caiguda. També cantals encastats per mantenir el sòl (figura 4).

A l'altre costat de la sala, dreta si entres de la gatera, hi ha treballs de pedra seca per protegir sota uns blocs. En el primer racó, d'accés molt just, al treball de pedra seca es va afegir argila entre les pedres, segurament per allò dels corrents d'aire (figura 4). En el segon, també amb treballs a l'accés i als racons (figura 6), vam fer la troballa del vaset que motiva l'article. Els dos racons eren amagatalls dins l'amagatall.

Figura 3: Part de la protecció de la seguida en avenc.

Troballes i estat

Hi ha trencadissa de terrissa a mà per tot arreu, més a la sala gran. També ossos deixes de menjar. Crida l'atenció l'absència d'objectes d'ús. Sols algú molinet arenisc i trossos d'ells, un parell de punxonets rudimentaris, algú indici de coure o bronze i poc més.

Com ja s'ha dit, en el racó-amagatall segon hi havia un vaset de terrissa a mà (figura 7). La boca assomava en el reompliment de

Figura 4: Tros de la tanca de protecció des de la part inferior.

terra, contra una pedra grossa. La peça, amb carenat lleuger i prenedor de llengüeta, té un alt de 65 mm, un diàmetre de boca de 71 mm, de cos 69 mm i la base uns 30 mm. El vaset té concreció en tota la volta de la boca, amb anemolites petites pels corrents d'aire de la cavitat.

Notes i comentaris

Qualsevol resta material té una lectura, més o menys encertada segons el grau de coneixements, els paral·lels amb altres punts, etc. La troballa de testos de terrissa ja permet una primera classificació de la cavitat: testos molt trossejats, habitatge, s'ha viscut sobre ells; testos grans, peces senceres i tot, amagatalls, habitatges temporals.

Sobre el caràcter d'amagatall del Túrio-V no hi ha dubte, però de la troballa de testos pels voltants de la Túrio-1, la d'accés més visible de tot el conjunt de cavitats, sense trobar l'indici mínim en l'interior, no es té clar. Una pensada és que fou una escampada intencionada, per desviar l'atenció de les altres cavitats, sobretot de la V.

De les cavitats amb trencadissa de terrisses, amagatalls, penses que l'amagament tin-

Figura 5: Treballs en els amagatalls infantils.

gué un mal final, com pot ser en la Túrio-5. Del cas contrari tenim la CB-4, a Benicàssim, cavitat amb restes de treballs, banderes i concrecions trencades, que també donaven nosa, i la troballa d'un bol sencer, oblidat pels amagats quan van deixar la cova.

En la Túrio-5 la troballa del vaset li afegeix interès. Primer el lloc on estava, un amagatall dins l'amagatall, amb un accés molt reduït, un d'ells sols accessible per infants. El vaset, dret com el van deixar, podia ser un joguet del xiquet o xiqueta o per tenir algun líquid, aigua o llet. La seua troballa palesa la

Figura 6: Treballs en els amagatalls infantils.

preocupació d'aquelles gents per protegir els infants, xiquetes i xiquets, d'aquell perill que el feia amagar-se. Sobre eixe perill cal recordar que en temps anteriors, calcolítics, la situació dels llocs d'habitatge no és la d'uns temps revolts i l'abundància relativa de puntes de fletxa fa pensar en gents caçadores i no bel·licoses, mentre les gents del Bronze s'encastellen o amaguen, per un perill o perills que poden vindre de gents de la mateixa terra, però també de fora. I de fora podria ser el que es coneix pel perill de la mar, gents dedicades a proporcionar esclaus a les societats més avançades de la Mediterrània, (Mesado, 1999).

Bibliografia

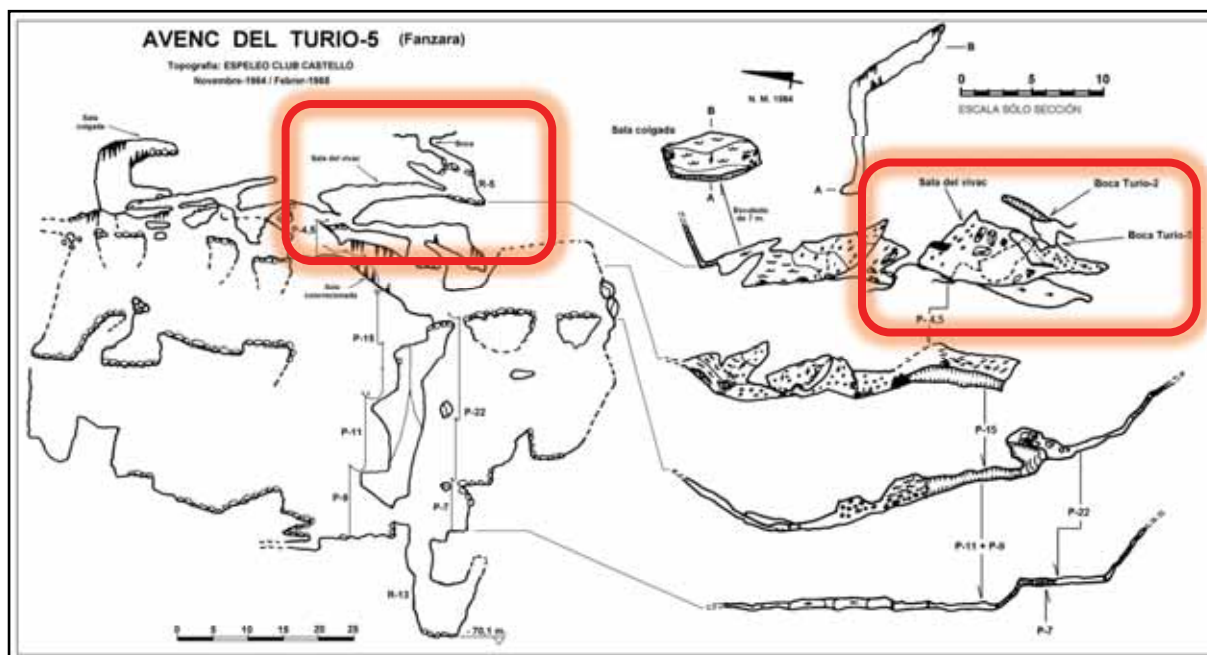
ALMELA AGOST, L. J., J.Mº. (2013): Las cavidades del monte Turio (Espadilla-Fanzara). Espeleo Club Castelló. 64 p.

ARENÓS DOMÍNGUEZ, J. (2000): El nuevo avenc del Turio -2. Revista Berig nº 4. Espeleo Club Castelló, pp. 31-34.

MESADO OLIVER, N. (1999): *Los movimientos culturales de la edad del Bronce y el Mediterráneo como vía de llegada*. Servicio de Investigación Prehistórica. Diputación provincial de Valencia. Serie de trabajos varios, núm. 96. València.

Figura 7: El vaset.

Topografia de la cavitat amb la zona d'entrada que es descriu a l'article marcada amb un rectangle en la planta i el alçat.